

5.2. Bohuslav Tobyška (1914-1987): císařův věrný colonel Toby

„*Na množství nehleďte.*“ motto 311. československé bombardovací perutě

Bohuslav Tobyška se narodil v roce 1914 v České Rybné. Celé svoje mládí prožil v blízkosti svého rodiště, druhým domovem se mu stalo městečko Kostelec nad Orlicí, kde také v roce 1932 úspěšně složil maturitní zkoušku na vyšší reálné škole.

V roce 1934 se Tobyška dobrovolně přihlásil k letectvu. Nastoupil do vojenské letecké akademie v Hranicích. Po úspěšném absolvování hranické akademie nastoupil v roce 1937 jako důstojník 46. letky v Pardubicích. V pozdější době rád vzpomínal na to, jak se svými kolegy chodíval často do pardubického Grandu na víno a na večeri a vychutnával pocit mladého důstojníka ve slušivé uniformě a naleštěných černých polobotkách.²⁶⁸ Přestože si Pardubice oblíbil, nebylo mu dopřáno zde pobýt déle než dva roky.

Bohuslav Tobyška byl výnosem ministerstva národní obrany z 30. dubna 1939 poslán na řádnou dovolenou. Těžko se smířoval s likvidací československé branné moci a již následující den organizoval přechod skupiny bývalých frekventantů letecké akademie do Polska. Dlouho však v Polsku nezůstali, protože by zde jen těžko uplatnili potenciál, který do nich byl usilovně vkládán v průběhu studia a dřívější služby. Polsko nemělo dostatek letounů ani pro své vlastní piloty. Proto se někteří rozhodli zkusit štěstí v Anglii, kde však nepochodili, neboť zde v době míru odmítali přijímat do svých ozbrojených sil cizince. Bohuslav Tobyška se tedy rozhodl pro vstup do francouzské cizinecké legie. Francouzské úřady slíbily uhradit cestu všem důstojníkům, kteří podepsali pětiletý služební kontrakt v cizinecké legii.²⁶⁹ Českoslovenští letci byli zpočátku nemile překvapeni situací, která tu panovala. První letoun, do kterého Tobyška nasedl, byl starý dvouplošník z doby po první světové válce – potez. O něco později se podrobil výcviku na nových francouzských stíhačkách Morane Saulnier MS-406. Tyto stroje se nakonec projeví jako spolehlivé, navzdory tomu, že při některých manévrech a leteckých soubojích nevykazovaly tak vysokou rychlost, jakou by měl mít.²⁷⁰ Nicméně podmínky a materiální vybavení francouzské armády byly ve srovnání s německou mašinerií vsutku tristní. K nedostatku protiletadlových zbraní se přidal i samotný nedostatek letadel, v dubnu 1940 jich bylo k dispozici pouhých 430. Ještě v lednu 1940 byl Bohuslav Tobyška převelen na leteckou základnu Rayak v Sýrii. Zanedlouho se mu podařilo i s partou svých kolegů přejít k Angličanům, kteří je bez váhání využili v nesčetných válečných operacích. Koncem července byla zřízena 311. československá bombardovací perutě, jejíž činnost byla zaměřena zejména na noční nálety na německá, nizozemská, belgická a francouzská města a hlídkové lety proti německému loďstvu, zejména proti ponorkám, nad Atlantikem, Biskajským zálivem a Severním mořem.²⁷¹ Bohuslav Tobyška se tu setkal s daleko propracovanější bojovou technikou, do roku 1943 létali českoslovenští letci na Wellingtonech, poté na modernějších Liberatorrech. Tobyška byl velitelem „třístajedenácté“ od ledna do listopadu 1944.

Po válce se vrátil domů do České Rybné a zanedlouho se oženil se svojí láskou z dětství Ludmilou. Postupně se začal znovu adaptovat na domácí podmínky. Zkušenosti, které nabyl během války, zúročil při svém novém zaměstnání v dopravním letectví. Tobyška se stal velitelem Letecké dopravní skupiny (LDS) v Ruzyni, prvního poválečného útvaru, který zajišťoval leteckou dopravu. Po obnovení civilní letecké dopravy přešla část personálu LDS k nově vzniklým Československým aeroliniím, zbytek přešel k vytvořenému útvaru Leteckému dopravnímu pluku, jemuž pplk. letectva Bohuslav Tobyška velel do poloviny roku 1947.

Osudové únorové dny roku 1948 zastihly Tobyšku v Praze, kde se po válce usadil. O odchodu ze země uvažoval již delší dobu. K definitivnímu rozhodnutí dospěl v březnu 1948, kdy ho jedné noci nečekaně navštívil generál Alois Vicherek, se kterým se Tobyška důvěrně seznámil za války v Anglii. Generál Vicherek si plně uvědomoval závažnost situace a přešel ihned k věci.

„*Podplukovníku, musíte okamžitě zmizet. Dostal jste se na seznam podezřelých osob, které začne v nejbližších dnech páté oddělení státní bezpečnosti zatýkat. Jestli to bude za dva za tři dny, nebo za týden, to nevím. Hlavně se okamžitě seberte a zmizte.*“

B. Tobyška měl velkou výhodu ve skvělých kontaktech, které získal během své profesní služby. Do karet mu rovněž nahrával fakt, že bezprostředně po válce koupil společně s podplukovníkem Kostohryzem dva opuštěné domky po odsunutých Němcích v pohraničním cípu nad Františkovými Lázněmi v místě nazvaném Antonínova Výška. Od roku 1946 sem pravidelně jezdil s rodinou. Získal si tu poměrně dost známých, mezi nimiž figuroval i člověk, který později sloužil na hraničním přechodu u Aše, a s jehož přispěním se mu podařilo přejít do amerického okupačního pásma.

Stále měl platné anglické vstupní vízum, na druhé pro ženu musel pár dní počkat, ale nakonec ho získal. Zanedlouho již letěli v americkém vojenském letounu do Londýna. Zde se mohl Tobyška spolehnout na kontakty z války. Jeho přátelé mu usnadnili problémy s bydlením, nedařilo se mu však najít žádné zaměstnání. V RAF mu nedovolili létat v hodnosti, v níž v květnu 1945 z Londýna odcházel, tedy jako velitel perutě. Jako pilota ho odmítli u obou největších britských dopravních leteckých společností BEA a BOAC. Přednost dostávali mladší angličtí piloti. Po válce se Velká Británie válečnými letci bez zaměstnání přímo hemžila, řada jeho kolegů se kvapně rekvatifikovala.

Příležitost však na sebe nedala dlouho čekat. Na jednom z koktejlů se B. Tobyška seznámil s etiopským velvyslancem Abebe Rettou. Vzájemně si vyměnili několik zdvořilostních frází. Jakmile se pplk. Tobyška zmínil o tom, že sloužil u RAF, a že zrovna hledá práci, začal se o něj velvyslanec více zajímat. Poté se ještě několikrát sešli a všechny hovory se nesly v duchu případného Tobyškova působení v Etiopii. Nakonec k tomu skutečně došlo, Abebe Retta nemusel ani příliš naléhat. Tobyška sice měl ještě nabídku z Mexika, nakonec se však rozhodl pro Etiopii.

Dne 10. června 1949 již seděli v dvoumotorovém lehkém letounu v barvách etiopského císařství, pro Tobyškovi začala úplně nová životní etapa.

V Etiopii se mu dostalo vřelého přivítání, hned byl pozván na audienci k císaři. Císař nejprve pronesl několik zdvořilostních frází v amharštině a poté začal s Bohuslavem Tobyškou mluvit anglicky.

„Náš velvyslanec Abebe Retta o vás říká, že jste zcela výjimečný letec, pilot a organizátor. Pro mého syna vévodu z Hararu koupíte bezpečný dvoumotorový letoun a naučíte ho dobře létat. Premiér Ato Makonnen Habte Wold se těší, že mu pomůžete vyřešit některé problémy v rozvoji státní kontroly. Já bych raději dříve znal váš názor na naše civilní a vojenské letectvo. Rád bych o tom brzy dostal zprávu. Všechna vaše hlášení a memoranda podepisujte s hodností colonel (plukovník). Dávám ji některým svým diplomatům. Při jednáních vám poskytnu dostatečný respekt. Pište mi o jakémkoliv problému hodném mé pozornosti včetně bezpečnosti hlavy státu. Nedotýkejte se však otázek církve, barvy pleti a vnitropolitických problémů a sporů, pokud vás o to sám nepožádám. Nebudete-li se moci něčemu z toho vyhnout, budete mít dosti příležitostí sdělit mi to ústně. Jen mně. Pracovat a provádět kontroly budete v místech, která vám sám určím. Ústně nebo písemně. Těší mě, že s vámi mohu mluvit francouzsky. Žádám vás ale, abyste na mě mluvil anglicky pokaždé, když nás nebude nikdo poslouchat, a vždy, kdykoliv to bude mé přání. Naučte se amharsky, aby vám hodnostáři neměli co vyčítat, až u nich budete provádět kontrolu...“

Bohuslav Tobyška byl ohromen nádherou a pompézností císařského paláce. Do císařovy pracovny ho uvedl livrejovaný sluha, vše se jen blýskalo čistotou, sály byly plné mramoru, zlata a drahého nábytku. Velmi mile ho překvapilo, kolik toho císař o Československu věděl. Dokonce prý projevoval vděk dr. Benešovi za to, že se zastal jeho země ve Společnosti národů a že Československo jako jedna z mála zemí dodrželo sankce vůči fašistické Itálii. Prohlásil, že udělá všechno pro to, aby se Tobyškovým v Etiopii líbilo. Dále pak Tobyškovi ukázal tajný vchod, který vedl do jeho kanceláře. A nakonec mu doporučil, aby se co nejdříve sešel s jeho druhorozeným synem, vévodou z Hararu.

Zanedlouho se Tobyškovi podařilo přesvědčit císaře o schopnostech a kvalitách přítele Vítězslava Rosíka, z inspektorátu československého letectva v Anglii, který potom sloužil jako letecký přidělenec u spojenecké mise v Berlíně. Tato dvojice byla záhy doplněna dalším Čechoslovákem,

dr. Františkem Roučkem, bývalým rektorem pražského Vysokého učení technického. Tobyška byl mezi emigranty velmi váženou postavou, často se podílel na organizaci společenského života zejména u příležitosti jednotlivých výročí československých státních svátků.

Hlavním důvodem Tobyškovy mise v Etiopii byl dozor nad výstavbou a organizací civilního i vojenského letectva. Císař ho však pověřoval i odborně technickými zahraničními misemi. Se zvláštním posláním cestoval například do Francie, Egypta či Indie. Později se také jako odborný poradce podílel na přípravách státní návštěvy císaře v Československu. V rámci této návštěvy došlo k velmi zajímavé události. Císař, sám velký milovník koní, byl již v roce 1953 za pobytu ve Vídni okouzlen stádem čistokrevných lipicánů. A když zjistil, že se jejich chovu věnuje pozornost i v Blatné, pozval ke svému dvoru v Addis Abebě na slovo vzatého československého odborníka Bedřicha Hildprandta i s rodinou. Bedřich Hildprandt, po únoru 1948 zbavený svého majetku i stáda, spravoval téměř dvacet let císařův hřebčinec.

Důkazem toho, že se B. Tobyška těšil plně císařově důvěře, bylo jmenování do funkce finančního kontrolora. Jeho pracovní náplní bylo sledovat hospodaření při plnění smluv různých zahraničních pomoci a zacházení s prostředky císařovy pokladny. Tobyška měl v této době v úmyslu od císařského dvora odejít, protože nesouhlasil s vedením resortu civilní dopravy, který vedl Takle Roro, o němž bylo známo, že o letectví neví takřka nic. Přestože měl nabídku převzít reprezentaci holandské společnosti KLM v Káhiře, zůstal věrný císaři. Kdyby však tušil, do čeho se žene, zajistil by se rozhodl jinak. Zakrátko totiž odhalil finanční nesrovnalosti a podvody včetně vykrádání zásob tekutých paliv z letiště a defraudace císařova majetku. Jediným postiženým v této aféře byl však paradoxně on sám. Jednoho večera si pro něho do hotelu Ras přijela skupina podezřelých lidí, unesla ho, do krve zmlátila a poté jen tak vyhodila na ulici.²⁸⁰

Tato země se pro něj začala stávat nebezpečnou. V roce 1960 provedli lidé okolo korunního prince Asfy Wossena pokus o převrat. Císař tou dobou pobýval na státní návštěvě Brazílie.

Nakonec se situaci podařilo uvést do relativního klidu ještě před jeho návratem do země.

Vojenský zásah si vyžádal několik desítek obětí. Pro Bohuslava Tobyšku to byl jeden z impulsů k odchodu z Etiopie. Tím druhým byl zdravotní stav jeho dcery Ludmily, která trpěla ve vysoko položené Addis Abebě dýchacími problémy. Koncem roku 1961 se B. Tobyška po více než dvanáctiletém úspěšném působení z Etiopie odstěhoval. Císař mu za jeho zásluhy předal Menelikův řád II. stupně ve zlatě, jedno z nejvyšších vyznamenání.

Jeho dalším působištěm se stala Itálie, kde se aktivně angažoval v prostředí československých emigrantů. Problémy emigrantů usazených v Evropě mu však byly cizí. Ještě dlouho se zabýval spíše Afrikou, jejím bojem proti kolonialismu a vznikem prvních politicky nezávislých států na černém kontinentu. Přitahovalo ho víc dění v Addis Abebě než šarvátky mezi čs. emigranty a jejich nepříteli úspěšné snahy o vytvoření jednotné platformy.

Na Etiopii však Tobyška úplně nezanevřel. Přeci jen zanechala tato obdivuhodná země plná protikladů v jeho srdci hlubokou stopu. Získal si tu přízeň samotného Haile Selassieho, kterého po svém odjezdu z Etiopie přijel ještě několikrát navštívit. Nedlouho po vypuknutí revoluce 1974 se B. Tobyška sešel s ministrem obrany generálem Amanem. Během vzájemného rozhovoru připustil, že nový režim by mohl vyvést zemi z těžké krize, že snad přinese určitá řešení sociálních problémů. Krátce po svém odjezdu se dozvěděl smutnou zprávu, že neznámí pachatelé přepadli v noci vilu generála Amana a všechny její obyvatele včetně ochranky povraždili.²⁸²

Poslední návštěvu Etiopie uskutečnil v roce 1975, císař byl již tou dobou uvězněn v Menelikově paláci. Tobyšku nejprve internovali v hotelu, kde bydlel, a později ho vyslyšali. Po dvou měsících mu konečně dovolili zemi opustit. Musel tu bez náhrady nechat veškerý majetek včetně zařízení vily, postavené na lukrativním pozemku, který mu daroval císař.

Haile Selassie a Bohuslav Tobyška, dávní přátelé a bojovníci za svobodu svých zemí již nestihli realizovat to, na čem se kdysi dohodli při jednom z rozhovorů. Císař umřel v osamění, internován a zklamán z osudu své země, která začala nabírat marxistický kurs. Colonel Toby se s rodinou přestěhoval do Španělska, kde zemřel roku 1987.